

ПРАЦІ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

УДК 94 (477) 378.34

Ольга Мазурок

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО СУДУ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА “ПРОФОРУС” НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ УПРОДОВЖ 1921–1926 РР.

У статті йдеться про діяльність та роль суду професійної організації українського студентства “Профорус” на західноукраїнських землях у 1921–1926 рр.

Ключові слова: “Профорус”, студентський суд, студентство, УКСР, західноукраїнські землі.

Досліджена проблематика є актуальною оскільки дає змогу на основі низки архівних матеріалів проаналізувати роль студентського суду, як самостійного органу, у діяльності професійної організації українського студентства “Профорус”, що діяла на теренах західних земель України впродовж 1921–1926 рр.

Наукова новизна статті полягає у тому, що у публікації вперше зроблено спробу дослідження ролі студентського суду у діяльності професійної організації українського студентства “Профорус” в 1921–1926 рр. на основі неопублікованих архівних матеріалів.

Мета статті – проаналізувати діяльність студентського суду “Профорусу” та визначити його роль у функціонуванні організації.

Основні завдання наукової публікації обумовлені аналізом статуту “Профоруса” та ухвалами студентського суду, їх виконання усіма структурами організації.

Хронологічні рамки статті охоплюють 1921–1926 рр., оскільки дана організація активно діяла у зазначений період.

Певні аспекти досліджуваної проблеми проаналізовано науковцями, однак у них лише частково згадується організація “Профорус”. Зокрема, поява та діяльність Центрального союзу українського студентства висвітлена у працях О. Гуменюк “Центральний союз українського студентства – провідна організація української студентської еміграції в культурно-освітній сфері” [1, с. 110–118], В. Тарабан “Утвердження та діяльність центрального союзу українського студентства у 20-і роки ХХ ст.” [7, с. 200]. Більш детально про діяльність “Профорусу” описано у наукових статтях О. Мазурок “Особливості структурної організації української студентської професійної організації “Профорус” [2, с. 62], “Участь української професійної організації українського студентства “Профорус” у покращенні матеріального становища студентства на західних землях України в 1921–1926 рр.” [3, с. 18], “Роль української студентської крайової ради у діяльності “Профорусу” упродовж 1921 – 1926 рр.” [4, с. 162], “Участь тернопільських студентів у діяльності професійної організації українського студентства “Профорус” у 1921–1926 рр.” [5, с. 204], “Культурно-освітня та видавнича діяльність професійної організації українського студентства “Профорус” на західноукраїнських землях у 1921–1926 рр.” [6, с. 71].

Основу джерельної бази складають архівні матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Львові, фонд 399 – “Професійна організація українського студентства “Профорус”.

Аналізуючи історичні праці та джерельну базу наукової проблематики, приходимо до логічного висновку про те, що досліджувана тематика на сьогодні ще не стала об’єктом спеціального вивчення науковцями.

Для проведення діяльності студентська організація “Профорус” характеризувалася широкою і добре налаштованою структурою, що забезпечувало їй повноцінну й ефективну роботу. Органи товариства були представлені в усіх округах та повітах та керувалися рішенням, що надходили від Головної ради у Львові.

Важливу роль у житті і діяльності “Профоруса” відіграв студентський суд, який представляв собою юридичний орган організації. Суд складався з 5 членів, вибраних крайовим з’їздом “Профоруса” і поширював свою компетенцію на усіх членів організації. В основному суд вирішував спірні питання між окремими організаціями “Профоруса”, членами організації та установами [9, арк. 4]. Голова суду приймав та розглядав усі письмові справи, що надходили про студентів, слідкував за своєчасним поступленням справ. Секретар – вів протоколи засідань і вписував їх до книги засідань.

До компетенції студентського суду входили питання, що стосувалися порушень членами “Профорусу” норм студентської організації чи товариства, невиконання членами обов’язків, покладених на них, спірні питання між членами “Профорусу” за образу честі та гідності.

Основними видами покарання, винесених студентським судом були: догана (усна або письмова), обмеження або позбавлення прав та привілеїв, матеріальне відшкодування (штраф), виключення з членства “Профоруса”, бойкот [9, арк. 6].

Студентський суд виступав фактично самостійним органом, який не залежав від голосування на загальних зборах чи з’їздах. Ці факти впливають із прав, якими наділявся юридичний орган. Зокрема, обрання до суду більше членів комісії, ніж це передбачено статутном, неприйняття положень, визначених “Профорусом”, а також члени студентського суду не несли відповідальності перед іншими органами Головної ради “Профоруса” та студентськими організаціями [9, арк. 31].

Серед матеріалів студентського суду “Профоруса” про вирішення конфліктних питань членів студентських організації, присутні особисті зізнання студентів, заяви суду про оплату штрафів та інші рішення органу. Наприклад, 18 березня 1922 р. студент права О. Ковальський подав до суду “Профорусу” зізнання про те, що відкрив польській поліції місце знаходження В. Кубішина, якого розшукували уже від 29 жовтня 1921 р.: “Зізнання товариша Омеляна Ковальського студента прав у Тернополі від 18 березня 1922 р. у справі В. Кубішина. Дня 29 жовтня 1921 р. проведено ревізію у товариша Омеляна Ковальського і знайдено відозву. На питання поліції звідки це дістав, без найменшої репресії на нім вказав на товариша Кушніра. Зразу ж поліція почала його шукати. Далі зложив деякі зізнання про читальні при товаристві “Просвіта” у Тернополі щодо котрої взяли у Кушніра протоколи засідання” [10, арк. 1].

У випадку, коли суд проводив розслідування, що стосувалося значної кількості студентів-порушників, розповсюджували спеціальні листи до кожної окружної та повітової студентських рад (ОСР та ПСР) із вказаними точними іменами та прізвищами студентів. Так, зокрема такий “слідчий лист” отримали у січні 1923 р. окружні та повітові ради, у якому перераховувалися наступні студенти, що здійснили правопорушення: Є. Ценевиц, В. Масляк, П. Дудкевич, Д. Березинський, М. Дуркот, Г. Лукасевич, М. Михальський, В. Рускевич,

С. Манджура, М. Гавришко, П. Рудий, М. Чумак, М. Креховецький, О. Макухівна, В. Олійник, В. Добрянський, А. Дзьоба, І. Чорний [8, арк. 3].

Врегулюючи спірні питання між студентами суд часто притягував одного із винних до сплати штрафу чи моральної компенсації. Зокрема у справі студента філософа П. Кривоносюка проти А. Хруща суд “Профорусу” зобов’язав останнього оплатити 10 тисяч марок польських (м.п.) на товариство Рідна школа. У відповідь студент складав спеціальну заяву: “Заява. На підставі присуду складаю квоту 10 000 м.п. на Рідну школу як кару за чинну обіду П. Кривоносюку студенту філософії у Львові. 29 квітня 1923 р.” [10, арк. 10].

У випадку, коли одна зі сторін, за певних причин, не могла бути присутня під час засідання суду, рішення переносили на інший термін. Внаслідок чого позивач мав змогу скласти скаргу до суду: “До Високоповажного Суду. Суд “Профорусу” на засіданні у повному числі членів розглянув свої рішення. Тому що товариш О. Заграй не міг з’явитися вчасно на засідання через хворобу жони, прошу передати йому скаргу обідженим товаришом А. Литвинчуком. Скарга передана на руки УКСР у двох примірниках. Львів, дня 1 мая 1923 р.” [10, арк. 11].

Часто студентський суд вирішував питання, що стосувалися отримання документів студентами, які виїхали на навчання за кордон без дозволу Української крайової студентської ради (УКСР). Для того щоб отримати, наприклад, свідоцтво про народження, студент змушений був звертатися з листом проханням до суду про передачу йому відповідних документів. Так, зокрема 26 червня 1923 р. на адресу студентського суду у Львові надійшов лист з наступним змістом: “Високоповажний Пане Добродію! Як Вам відомо може Я знаходжуся поза границею Своєї Батьківщини. До виїзду змусили мене неумолимі умови в яких я не міг більше перебувати. Щоби я міг тут дальше лишитися і собі на удержання заробити конче потребубу своїх документів бо без них годі тут дещо дістати. Тому прошу Вас прислати мені мої метрики на адресу: Микола Близнак, Прага, ул. Стефанська 49, 2 ЧСР. Я до своєї жени не можу зараз писати. Тому прошу передати їй вісті про мій теперішній стан і прохання щоби переслати мені свою фотографію разом із документами які пересилатимете Ви. Моя жена хай буде за мене спокійна я собі раду в світі якось дам” [10, арк. 14].

З порушенням з боку студентів до суду “Профорусу” часто зверталися референти УКСР. Оскільки завдання, покладенні Головною радою на студентів інколи не виконувалися. Наприклад, 23 червня 1924 р. економічний референт головної ради звернувся до суду “Профорусу” з повідомленням про те, що студенти Л. Кушко та В. Клименчик, проводячи оподаткування з місцевих громадян у перших числах червня не повернули отримані кошти. Тому Головна рада доручила судові зайнятися розслідуванням справи [10, арк. 18].

До суду надходили також скарги з боку студентів, які не отримували вчасно свідоцтв чи документів про складені іспитів через небажання професорів видавати посвідчення. Зокрема, у червні 1924 р. студент лісової інженерії у Празі звернувся з проханням до суду “Профоруса” з наступним: “У місяці квітні звернувся я до професора товариша Шимоновича з проханням про надання свідоцтва мені, товаришам Михайлюку та Решитиловичу. Рівночасно професор Шимонович мені заявив що почуває себе ображеним для того що з такими речами звертаються до нього. І не переслав нам свідоцтв” [10, арк. 41].

Усі справи, які надходили до суду, вирішувалися на засіданнях органу. Упродовж квітня–травня 1924 р. відбулося шість засідань суду, на яких вирішувалися конфліктні питання, що виникали між студентами та організаціями [10, арк. 45].

2 квітня 1924 р. відбулося перше засідання суду “Профоруса”, на якому головою засідання обрано Т. Яремуша, секретарем – Я. Краснанського. На засіданні прийнято рішення про скликання суду щотижня у середу в другій

половині дня. Також суд визначив для кожної справи окремого прокурора, що вів особисто розслідування [10, арк. 42]. У свою чергу прокурор пропонував президії суду слідчого судю, з яким вів співпрацю.

Наступне засідання суду відбулося 4 квітня 1924 р., на якому розглянули наступні питання: повернення товариша Т. Воробця з польського війська, оскільки до того він організував пожертвування для “Профорусу”; накладення штрафу у сумі 200 тисяч м.п. на П. Новосельського, внаслідок порушень ним умов членства у студентській секції Дрогобича; винесення покарання для Р. Врублевського, який сприяв занепаду студентської секції у Тернополі [10, арк. 42].

Третє засідання суду “Профоруса”, що відбулося 7 травня 1924 р. розглядало справу П. Новосельського, який не з’явився на засідання, тому був позбавлений права членства в організації та секції у Дрогобичі, а також штраф було замінено на 20 злотих, з урахуванням складного матеріального становища повітових студентських рад (ПСР) Дрогобича. Суд зобов’язував сплатити штраф до 10 червня 1924 р. [10, арк. 43].

Щодо справи Т. Воробця, внаслідок розслідування прокуратури виявлено, що зазначений студент на період перебування на службі у польському війську самостійно доручив вести збір коштів двом учням гімназії сестер-василіанок – В. Мулькевич та П. Синиці. Оскільки останні склали перед судом заяви зізнання, було вилучено у них 12 тисяч м.п., які згодом використали на потреби студентських секцій [10, арк. 125].

14 травня 1924 р. відбулося чергове засідання суду, на якому розглядали справу І. Шпура про неправомірне розпорядження зібраним збіжжям під час акції у селі Немилів. Зокрема, низка громадян села засвідчила той факт, що товариш І. Шпур використав частину зібраного на власні потреби. Внаслідок чого суд визнав дії останнього незаконними та зобов’язав до сплати штрафу у сумі 500 тисяч м.п. [10, арк. 43].

На початку червня 1924 р. суд зібрався на п’яте засідання, де розглядав справу, що стосувалася студентів А. Осипчука та Р. Олійника про образу честі та гідності. У зв’язку з тим, що обидва студенти перебували на той час на навчанні у Празі, суд звернувся з проханням до Центрального союзу українського студентства у Празі вирішити конфлікт самостійно і повідомити пізніше суд письмово про результати [10, арк. 44].

Шосте засідання суду “Профорусу”, яке мало відбутися 17 червня 1924 р. не було організовано, внаслідок відсутності більшої частини членів органу.

Рішення суду виносилися за допомогою розслідувань, які проводила прокуратура, що діяла окремим органом при суді [10, арк. 116]. Так, зокрема у червні 1925 р. прокуратура при карному відділі суду “Профоруса” у Львові видала спеціальний лист “Внесення на укарання”, у якому закликала притягнути до відповідальності Ю. Федорчука: “Прокуратура при карнім відділі Суду “Профорусу” – на внесення Контрольної комісії ПСР Львів вносить до Президії Суду на укарання товариша Федорчука з дня 15 червня 1924 р. товариш Федорчука, студента філософії замешканого у Львові при улиці св. Марка, що в січні 1925 р. під час ревізії Провірочна комісія ПСР застала у нього крайньо недбале ведення книг економічного референту ПСР Львів, за це найдено брак суми 150 злотих та за це в час ревізії товариш Федорчук кидався в суперечку та сварку з урядовими органами “Профорусу”. За свідків прокуратора вносить: Г. Вівчаренко, І. Глібовицька, М. Царик. В ході розправи відчитані будуть протоколи провір очної комісії” [10, арк. 116].

Оскільки, основним завданням студентського суду “Профорусу” виступало мирне та справедливе врегулювання відносин між членами організації та іншими товариствами, тому УКСР часто зверталася до суду з проханням підтвердження

тих чи інших осіб на посади референтів, секретарів чи голів спеціально створених органів та комісій. Зокрема, під час обрання членів президії з'їзду “Профорусу” 28 травня 1925 р. суд отримав листа з проханням обрати між І. Цурковським та П. Сосенком голову засідання. У відповідь на подібні звернення суд виносив наступні рішення: “До Президії З'їзду “Профорусу” на руки товариша О. Грабського. Суд “Профоруса” як орган для збереження справедливості в організаційному житті “Профорусу” та для нагляду справедливого виконання ухвал органів “Профорусу”, повідомляє Президію, що своїм рішенням уклав не властивим виконанням своїх справ товариша Цурковського, тому обрано головою засідання товариша Сосенка. Суд “Профоруса” анулює мандат для товариша Цурковського і залишає за Президією право підбору інших членів засідання. Про свої рішення просимо повідомити суд листом” [10, арк. 115].

Окрім перерахованих скарг, що надходили до суду, також мали місце різноманітні скарги. Наприклад: “Жалоба проти Семена Харамбури абсолювента УВШ замешканого в Яворові. Дня 12 жовтня 1924 р. на вечорницях уладжених українською гімназійною молоддю Семен Харамбура підмовив студентів збойкотувати товаришку Марію Медвецьку, яка висказалася о нім обідливо” [10, арк. 74]. Подібні жалоби надходили до суду не лише від студентів особисто, але і від окремих організацій та установ. Так, зокрема, із жалобою на студента І. Мрица звернувся “Комітет бойкоту українського крайового студентства” про те, що студент склав заяву про вихід із організації однак так і не виконав рішення [10, арк. 76].

Оскільки суд “Профорусу” виступав як самостійний орган і головним завданням вважав підтримання порядку та справедливого виконання установ органів товариства, тому вимагав від Головної ради звітів із діяльності після кожного засідання. На свої прохання юридичний орган отримував листи від УКСП про становище організації та українського студентства на той чи інший період. Так, у березні 1923 р. УКСП відправила листа до суду “Профорусу”, у якому повідомляла про складне матеріальне становище організації та необхідність активізації боротьби за легальний університет. Також рада наголошувала на тому, що для ведення повноцінної роботи необхідно, щоб усі члени організації правомірно виконували свої обов'язки, тому зверталася до суду з проханням посилення нагляду та контролю за органами та студентами “Профорусу” [10, арк. 12].

Отже, студентський суд “Профоруса” відіграв важливу роль у діяльності організації, оскільки забезпечував врегулювання спірних питань, що виникали між українським студентством і товариствами. Суд діяв як окрема самостійна організація не підзвітна нікому. Рішення суду виносилися на засіданнях органу. Допоміжну роль відіграла прокуратура, що діяла при суді.

Список використаних джерел

1. *Гуменюк О. А.* Центральний союз українського студентства – провідна організація української студентської еміграції в культурно-освітній сфері // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, УАН; голов. ред. В. М. Вашкевич. – К., 2011. – Вип. 45. – С. 110–118.
2. *Мазурок О. М.* Особливості структурної організації української студентської професійної організації “Профорус” // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Вип. 2. – С. 62–66.
3. *Мазурок О. М.* Участь української професійної студентської організації “Профорус” у покращенні матеріального становища студентства на західних землях України в 1921–1926 рр. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 1. – Ч. 2 – С. 18–22.
4. *Мазурок О. М.* Роль української студентської крайової ради у діяльності “Профорусу” упродовж 1921–1926 рр. // Проблеми та перспективи наук в

умовах глобалізації: матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – С. 162–168. 5. *Мазурок О. М.* Участь тернопільських студентів у діяльності професійної організації українського студентства “Профорус” у 1921–1926 рр. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення) / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. У двох частинах. Ч. II. – С. 204–207. 6. *Мазурок О. М.* Культурно-освітня та видавнича діяльність професійної організації українського студентства “Профорус” на західноукраїнських землях у 1921–1926 рр. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 71–77. 7. *Тарабан В. М.* Утвердження та діяльність центрального союзу українського студентства у 20-ті роки ХХ ст. / Держава та армія: [збірник наукових праць] – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2000. – 200 с. – (Вісник / Національного університету “Львівська політехніка”; № 408). – С. 187–191. 8. *Центральний державний історичний архів України у м. Львів (далі ЦДАЛ України) ф. 399, оп. 1. спр. 4, арк. 4. 9. ЦДАЛ України, ф. 399, оп. 1. спр. 21, арк. 31. 10. Там само, ф. 399, оп. 1. спр. 155, арк. 126*

Ольга Мазурок

**РОЛЬ СТУДЕНЧЕСКОГО СУДА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ОРГАНИЗАЦИИ УКРАИНСКОГО СТУДЕНЧЕСТВА “ПРОФОРУС” НА
ЗАПАДНЫХ ЗЕМЛЯХ УКРАИНЫ НА ПРОТЯЖЕНИИ 1921–1926 ГГ.**

В статье на основе анализа ряда архивных документов УКСРады западных земель Украины освещается роль студенческого суда в деятельности профессиональной организации украинского студенчества “Профорус”.

Ключевые слова: “Профорус”, студенческий суд, студенчество, западные земли Украины, УКСР.

Olga Mazurok

**ROLE OF STUDENT’S COURT IN ACTIVITIES OF UKRAINIAN STUDENTS
UNION “PROFORUS” DURING 1921–1926**

The articles deals with the analysis of archive documents connected with the role of student’s court in activities of Ukrainian students union “Proforus” during 1921–1926.

Key words: “Proforus”, student’s court, students, West Ukraine, UKSR.